

Köszöntő

Egy történész pályáját az egyéni adottság és érdeklődés, az egyetemi stúdiumok során kapott tanári ösztönzés, a társadalmi elvárás és a kutatóhelyi szellemiség sokféle irányba terelheti. Kora újkori társadalomtörténeti tanulmányokkal kezdődött Somogyi Éva kutatói tevékenysége a *Történettudományi Intézetben*. Az egyetemről hozott témájában elmélyedő fiatal történészt hamarosan választás elé állította az intézeti súlyponti feladatok időbeli kitágulása, a 19. és a 20. századi magyar politika-, gazdaság- és társadalomtörténet kutatásának előtérbe kerülése. Az 1960-as évek közepén a történelmi évfordulókra mindig különösen fogékony Duna-tájon többek között az osztrák–magyar kiegyezés közelgő centenáriuma tette aktuálissá és nemzetközi szempontból is fontossá a kelet-közép-európai történelem e korszakváltó eseményének és következményeinek a kutatását. A jótékony történelmi távlat folytán ekkorra értek meg a visszatekintő kortársak által „boldog békeidőknek” idealizált, a nemzetállami és osztályharcos történetírás ábrázolásában a „népek börtönének” demonizált dualista monarchia története tudományos megközelítéséhez a feltételek. Ennek az új kihívásnak a vonzásában kezdett hozzá Somogyi Éva módszeres alapossággal az Osztrák–Magyar Monarchia politikai berendezkedésének és intézményrendszerének a feltárásához. Az első magyar történészek közé tartozott, aki tudatosan lépte át a Lajtát, mint historiográfiai vízváltót, mert a dualista politikai struktúra keletkezésének és működésének megértéséhez a magyar szempontok mellett nélkülözhetetlennek érezte az ausztriai viszonyok alapos ismeretét. A lajtántúli parlamentarizmust, az ottani politikai folyamatokat és eszmei áramlatokat elemezve már első nagyobb munkái olyan összefüggéseket hoztak felszínre, amelyek mindkét ország szakmai közönsége számára joggal hatottak az újdonság erejével. Különösen az osztrák–német liberális polgárság kiegyezéshez vezető útjának feltérképezése keltett jelentős szakmai visszhangot. Megállapításai tarthatatlanná tették az osztrák szakmunkák nyomán a nemzetközi historiográfiában is többnyire általánosan elfogadott axiómát, amely kizárólag a magyar különállási törekvésekben találta meg az alkotmányosan centralizált egységes Habsburg-monarchia kudarcának okát. Ritkán fordult elő a történetírásban, hogy egy külföldi történész kutatásai ilyen mértékben segítettek hozzá egy nemzeti közösséget saját múltja pontosabb megismeréséhez. Az osztrák liberálisok és a kiegyezés viszonyáról írott könyvének szakmai sikerét jelezte, hogy annak német nyelvű kiadása után a dunai monarchia kutatásáért a magyar történészek közül elsőként kapta meg Ausztriában az Anton Gindely-díjat, a közép-európai térség rangos kitüntetését.

Somogyi Éva elmélyült osztrák történeti ismereteiből természetesen bőségesen profitált a hazai tudományosság is. Rendszeres egyéni levéltári kutatásai és széles körű nemzetközi historiográfiai tájékozottsága birtokában a köztudatot alakító *Magyar História* sorozatban eredeti meglátásokkal dolgozta fel a szabadságharc leverésétől a kiegyezésig terjedő időszakot, s készítette el külön kötetben a dualista korszak névadójának, Ferenc Józsefnek első magyar tudományos életrajzát. Hosszú évtizedek elmélyült kutatásai nyomán, az 1990-es évektől sorra születtek meg maradandó értékű összefoglaló munkái a dualista kormányzati rendszer, a közös minisztertanács működéséről és a dualista parlamentarizmus, a delegáció történetéről. Az intézménytörténet korántsem népszerű, olvasható, könnyen emészthető történetírói műfaj. De Somogyi Éva feldolgozásai üdítő kivételnek számítottak. Nem elégedett meg a törvények jogászosan merev értelmezésével, a száraz hivatali utasítások elemzésével, hanem életszerűen rekonstruálta a vizsgált intézmények gyakorlati működését. Az ilyen munkák létrejöttéhez szükséges ausztriai és a hazai források átfogó ismeretét a nagyszabású forráskiadói munkásságával alapozta meg, amelynek során két kulcsfontosságú időszak, a dualista rendszer kiépülésének és a századfordulón kibontakozó válságának éveiből tette közzé az egyik legfontosabb konzultatív testület, a közös minisztertanács német nyelvű jegyzőkönyveit. Személyes érdeme, hogy ennek a nagy nemzetközi érdeklődést kiváltó sorozatnak a munkálatai a rendszer- és tudománypolitikai irányváltások forगतagában is megújultak, s így remény van arra, hogy a legtöbb magyar forráskiadványtól eltérően nem maradnak torzóban, hanem eredményesen befejezhetőek lesznek.

Kutatói érdeklődése sem ragadt le azonban a politikai esemény- és intézménytörténet rekonstruálásánál, hanem azok részeseit, a hivatalokat működtető személyeket, egyszóval a cselekvő nagy és kis történelmi egyéniségeket egyaránt vizsgálat alá vette. Újabb tanulmányaiban eszme- és mentalitástörténeti szempontból újszerűen világította meg a bécsi közös hivatalokban, elsősorban a közös külügyminisztériumban szolgáló magyar honos hivatali elit 1867 utáni rekrutálásának folyamatát, szakmai felkészültségének, térnyerésének és identitásának alakulását. Ezeket az írásait tartalmazó könyve remekbe szabott prozopográfiai pályaképekkel, a korszak politikai kultúrájáról szóló megállapításaival és a hivatalnokok életérzésének találó jellemzésével a nemzetközi Monarchia-kutatás első vonalába tartozik. Újabb szakmai elismerésként 2000-ben megválasztották az *Osztrák Tudományos Akadémia* levelező tagjának.

A Lajtán innen és túl – ez a mottó fejezi ki a legpontosabban Somogyi Évának, az Osztrák–Magyar Monarchia történetének kutatói attitűdjét. Ennek szellemében köszöntik őt születésnapja alkalmából

munkatársai, barátai, tanítványai és tisztelői, a szerkesztőbizottság és a szerkesztőség tagjai.